

# **SELSKAPET FOR GRIMSTAD BYS VEL**

**MEDLEMSSKRIFT NR. 24**





# SELSKAPET FOR GRIMSTAD BYS VEL

MEDLEMSSKRIFT NR. 24



GRIMSTAD  
1961



## ***Byselskapets medlemskrift nr. 24***

Så har vi atter den glede å kunne presentere Byselskapets Medlemskrift for interesserte hjemme og ute. Det er nr. 24 i rekken. Neste gang blir det å feire et lite jubileum, og håper da på mange bidrag fra leserne. Det måtte være hyggelig å få et brev fra Grimstadfolk i Amerika, Australia, Tyskland, England eller andre steder. Og selvfølgelig også fra venner i Norge.

Det er en kjær plikt for oss å sende en takk til handelsstanden i Grimstad for stadig velvilje til å ta annonser i medlemskriftet og derved gi oss en håndsrekning på det økonomiske område.

Grimstad, i juli 1961.

*Redaksjonen for Medlemskriftet*

*G. E. Gundersen, Birger Morholt,*



## En norsk-amerikaner ser sin fødeby Grimstad igjen



Tollef Olsen.

Grimstad har på forsommeren hatt besøk av norsk-amerikaneren Tollef Olsen fra Brooklyn som ikke hadde sett fødebyen på 30 år. Alt i alt har han vært 46 år i Amerika. Hans amerikansk-fødte frue av norsk avstamning var med ham på reisen til hjemlandet.

For dem som ikke vet det, er det best å fortelle at Tollef Olsen er sønn av «politi» Olsen, og at hans venner som barn kalte ham Tollemann. Dette sier det samme som at han var

nr. 12 av ekteparet Olsens barn. Både guttene og pikene havnet i Amerika. Tollef reiste til sjøs i 1914 med seilskuten «Siam», og det varte ikke å lenge før han benyttet første anledning til å gå i land i Amerika. Der ble han, og der likte han seg og stiftet familie. Med hensyn til helbred og arbeid har det artet seg på beste måte, og han og hans hustru kan også glede seg over kjekke og hensynfulle barn.

For Tollef Olsen var det en opplevelse å se Grimstad igjen, byen som alltid er i hans tanker når han er i Amerika. Selv innrømmer han at det er ingen mann som tenker mer på Grimstad enn ham. Ja, endog til den gjengen han er formann for, — folk som aldri har sett Grimstad og snaut vet hvor den ligger, må pent finne seg i å høre om hans fødeby, ved tid og anledning. Han er medlem av «Selskapet for Grimstad Bys Vel», og Byselskapets medlemsskrift setter han stor pris på. Der har han en direkte kontakt,

Norgesreisen ble foretatt sammen med en del venner, og de var først en tur til Stavanger og Kopervik før Tollef Olsen og frue satte kurs for Grimstad, som lå badet i sol da de kom. De tok inn på «Victoria Hotell», tidligere Møllers. Etter at pliktbesøkene i by og land var unnagjort, var det å ta selve Grimstad i øyesyn, og noe av det første han og hans hustru gjorde, var å overvære gudstjenesten i kirken. Det er nå så rart med minnene fra konfirmasjonen. Anlegget på Kirkeheia ble selvsagt besøkt og beundret. Siden ble det å hilse på skolekamerater og andre.

Det var en opplevelse å tale med Tollef Olsen, tilfreds og takknemlig og alltid i godt humør. Han har en god hukommelse, og det er gutt som har tatt vare på sine minner fra barneårene i Grimstad. Joda, plommetreet i Tulla Ellingsens have sto der fremdeles. Men epletreet i B. H. Karlsens have var borte, og det samme var Drea-åkeren som ble benyttet til skibakke.

— Hva merket du deg spesielt, da du kom kjørende med bussen inn i Grimstad?

— Jeg syntes byen så så uendelig sammenkrøpet ut, og ikke minst «dr. Bergs have». Men selvfølgelig var ikke det ment som noe nedsettende. Grimstad er nå for meg alle tiders — —.

# GRIMSTAD - MINNER

*Av Tobias Sel.*

Det var en vakker april-morgen 1903, mens våren åndet på li og fjell, at jeg kom med kystbåten inn Grimstad-fjorden og så «Sørlandets Perle» for første gang. Min søster bodde i Grimstad og det var nærmest henne jeg skulle besøke. Men jeg ville også se meg om etter arbeid. Jeg henvendte meg både til Fevik Jernskipsbyggeri og Hasseldalen, men begge steder ble det avslag. Det var flauere tider i Grimstad-distriktet den gang.

Så gikk jeg til Grimstad Gartneri. Jo, sa Mons Fuhr, jeg har nettopp fått i oppdrag å plante noe på Kirkeheia, og der kan du få arbeid.

Det var en interessant jobb, og det har siden gledet meg de ganger jeg har besøkt Grimstad å se hvor store de trærne er blitt, som jeg var med å plante. Det var Olaf Bakker fra Gartneriet som ledet arbeidet. Vi kom godt ut av det med hverandre, og det var vel på hans anbefaling at Fuhr skaffet meg arbeid i et par by-hager, etter vi var ferdig på Kirkeheia. En av dem jeg arbeidet for var Jens Crawford. Det var en sympatisk eldre herre. Jeg har alltid vært interessert i samfunnsforhold og historie, og vi kom i prat om forskjellige spørsmål. Muligens var det derfor Crawford senere viste en del interesse for meg.

Men så ble plassen som «gårdsøutt» hos konditor Petter Johansen ledig, og jeg fikk den. Mitt arbeid besto i å hogge ved til bakeriet, kjøre kasser med brød ned til Dampskipsbryggen og få dem ombord i lokalbåtene «Alfen» eller «Activ» med Fevik eller Homborsund som bestemmelsessted. Videre kjørte jeg brød rundt til butikker i Grimstad og nærmeste omegn, f. eks. til Trydes landhandel ved

Fjære-svingen. Om lørdagene hjalp jeg brødgutten «Dutte» som visstnok het Lauritz, med å bringe bakverk rundt til kunder i byen. Til å begynne med var det litt tungvint, da jeg var ny på stedet, men snart visste jeg nesten hvor hver eneste familie bodde. Lokalbåtene som brødkassene ble sendt med, var gjerne forsinket, og da måtte jeg sitte og vente på dem nede ved Dampskipsbrygga. Slakter Pettersens visergutt Jens Agre var gjerne også der nede med samme oppdrag som jeg, og da fordrev vi tiden med forkjellig småprat. Når jeg enkelte ganger senere i livet har møtt Jens Agre i Grimstad, har vi oppfrisket gamle minner.

Blant de historier som våren 1903 gikk på byen, var en om en mann som het Peder. Han hadde gjort innbrudd hos Amundsen ved Fiskebryggen, og så ble det laget et rim om dette. Det gikk på melodien «Napoleon med sin hær.» Jeg husker ett av versene:

*«Peder viking med sin hær over Knibeheia drog,  
og da han kom til Amundsen så stanset han sitt tog,  
så tok han frekk ei tønne og så sto han opp på den,  
så gikk han gjennom vinduet, og så stjal han litt igjen.»*

Gamle Petter Johansen var en grei mann. Og fru Johansen var også elskverdig og dertil meget virkelysten. Men dessverre døde hun om høsten samme år jeg var begynt i forretningen. Datteren Martha og sønnen Johan var kjekke mennesker som begge deltok i bakeriets drift. En annen sønn, Anders, oppholdt seg i Tyskland. Bakersvennene het Jens Fosseli, Benjamin Johansen og Tønnesen, og i konditoriet arbeidet Anton Bjørneberg og Dahl. Greie folk alle sammen. Ola Stene kjørte mel til bakeriet, han var litt av en original. En Oslo mann, Pauli Olsen, kjørte brød for Johansen langt omkring i omegnen. Han var også litt annerledes enn andre mennesker.

Men Gunnar Basgut var vel den merkeligste mann i Grimstad på den tid. Han bodde oppe ved Risdal et sted, og var byens renovasjonsmann. Han var original i opptreden og klædrakt, men han var også sjelden vennlig og godlynt.

St. Hans i Grimstad har jeg opplevet to ganger. Siste gang i 1954, i det aller herligste vær. I Sam. Bergs motorbåt fartet vi rundt og så det yrende liv som utfoldet seg på fjorden og i skjærgården og særlig var det morsomt å se utfarten til Hampholmen og Ytre Maløya. Jeg fikk rik anledning til å oppfriske gamle minner. Og ved midnatt da alle bålene ble tent, fra langt inne i landet til de ytterste skjær, kunne jeg si: «Atter en gang har jeg opplevet Sørlandet.»

Men tilbake til de andre minner fra mitt Grimstad-opp- hold i gamle dager. Sommeren 1903 sto i det elektriske lys' tegn, og folk så hen til begivenheten med glede. De som er eldre vil sikkert minnes da de tunge maskiner til kraft- stasjonen ble kjørt gjennom Grimstads gater. Det var kjører Ole Stene som var kommanderede general, og han skrek så det sa seks, for å få hestene fram. Jeg tror det var 8 i tallet. Det hele vakte voldsom oppmerksomhet hos folk. I løpet av ettersommeren ble det elektriske kabel-nett lagt ned i gatene, og ledninger lagt inn i husene. Da høsten kom, fikk vi lyset og det var festlig.

Høsten 1903 var det stortingsvalg, og i Grimstadpostens vinduer ble det slått opp telegrammer om vaigutfallet rundt om i landet. Interessert i alt som foregikk sto jeg der hele kvelden og leste, sammen med mange andre, telegrammene, etter som de innløp. Jens Crawford var der også, og som vanlig når vi møttes, slo han av en prat med meg. Senere ut på kvelden kom han atter bort til meg, og da sa han: «Nå går jeg hjem, det må du også, du blir ikke stortings- mann i kveid likevel.»

Det var ikke mange adspredelser i de dager. I fritiden ble det mest å spasere ned til bryggen og opp til Ruffen, -- og tilbake igjen. Eller vi tok en tur rundt «Kjærlighets- stien», og kom ned Arendalsvegen. For det meste var jeg i følge med Efraim Efraimsen. Vi tok også turer i omegnen.

Det var få som hadde fonografer på den tid, men Gabri- elli på Håndverkeren hadde en som han ofte spilte på. Jeg husker så godt en sommer vi satt på bakermester Petter Johansens kjøkken og spiste middag. Vinduet sto oppe og vi hørte tydelig Gabriellis fonograf. Fru Johansen kom ut i kjøkkenet og sa: Jo, dere har det kjekt, kan sitte og spise og samtidig høre fonografmusikk.

Like ved Petter Johansens bakeri lå Håndverkerforeningen, og vaktmesteren het Gabrielli, antagelig av italiensk herkomst. Han var en sympatisk mann som jeg ofte slo av en prat med. Gamle Tryde og sønnen Axel kjente jeg også, likeledes Josef Ribe, og Karl Johnsen Langhaven. Johnsen døde i Amerika. Ellers var det mange som satte sitt preg på byen, og av de jeg husker navn på skal nevnes: Alfred Andersson, byfogd Nielsen, Fredrik Smith Petersen, T. G. Gundersen, Mathias Dannevig, Nic. Thomassen, Oluf Due, sønnen Carsten Due. Maler Hans Hansen Rep som også var skribent, så jeg ofte på byen. Til da hadde han ennå ikke utført sitt livsverk, — nemlig reisingen av Terje Vikenbauta ved Fjære kirke. Ludvig Longum møtte jeg senere igjen i Sokndal ganske tilfeldig. Siden vi snakker om Sokndal kan jeg fortelle at vi i over 100 år har hatt en familie Bie som opprinnelig kom fra Grimstad. Biene er i slekt med mannen fra Naxbie som skar skinnlappen av buksebaken på Setesdølen og brukte den til å lade kanonene med, da det engelske krigsskipet i 1807 skulle jages ut av Grimstadfjorden. Den første av Bie-slekten som kom fra Grimstad til Sokndal, var en bonde på Kielland, gården som dikteren Alexander Kiellands slekt kom fra. Dikteren besøkte engang stedet. Han gikk ikke omvegen om Sokndalsstrand, men ble satt over elven. Båten var ikke særlig stor, men det var derimot Kielland. Han sa derfor til gutten som skulle ro ham over: «Tror du båten bærer en slik stor kar som meg?» Hvortil gutten svarte: «Å, vi har nå satt kuer over.» Kielland moret seg over svaret.

Blant de forretninger i Grimstad som jeg kjørte brød til, inntok Gustav Gundersens på Torvet en særstilling. Gustav Gundersen og hans søster Agnes var mer enn alminnelig kjekke mennesker. Jeg skrev endog et rim i Agnes' poesibok. Det første verset husker jeg fremdeles

*Det aller beste jeg vet på jord  
er smil og vennlige miner,  
thi det var det første jeg fikk fra mor,  
— det isen om hjertet tiner.*

Da jeg mange år senere besøkte Grimstad stakk jeg innom butikken. Det var noen slektninger som drev den.

Av og til kom det omreisende skuespillere til Grimstad, og alltid var det fullt hus på Møllers sal. Vinteren 1903—04 kom bryteren Norbeck på besøk. Han hadde to forestillinger med godt program og fullsatt sal. Foruten Norbeck opptrådte en mann som sang koselige, svenske sanger. Jeg husker ennu et vers:

*Att kyssa flickorna så de smiler  
det var slett icke noken konst i det  
men kyssa kjäfteu på en krokodilla  
det var forbaskade svärare.*

Visen eller bruddstykker av den ble sunget av folk i byen, og snart var det en rimsmed som laget annen tekst til samme tone, ymtet på lokale forhold. Jeg hitsetter et av versene:

*Å bygge jernbane nå for tiden  
det er slett ikke noe kunst i det,  
men å få Fjære til å kjøre i den  
det blir forbaskade sværere.*

Jernbanen, ja. Arbeidet med denne begynte så vidt jeg minnes, vinteren 1903—04, og det var en del arbeidsledige fra by og land som ble sysselsatt. Men det var også arbeidere fra andre kanter av landet. Således var det en familie fra Bergen, — mann, kone og voksen sønn. Jeg er nå ikke så helt sikker på om de var fra Bergen. Trolig var det med dem som med svensken som sa: «Jag är från Stockholm, den stora staden, bare tjuge mil från.» Denne familie talte egentlig en utpreget Sunnmør-dialekt. For faren og sønnen som arbeidet på jernbanen, gjorde det ikke noe, men når konen skulle gjøre sine innkjøp i byen, var det til sine tider vanskelig for betjeningen å forstå henne. En gang kom hun inn i en slakterbutikk og sa: «Hev dokker noke smalakjøtt?» Det måtte en del parlamentering til før betjeningen forsto at hun mente fårekjøtt.

Såvidt minnes var det våren 1904 visergutten hos Petter Johansen, — Dutte, — reiste til sjøs. Han fikk dessverre en tidlig grav der ute i et fremmed land.

Sommeren 1904 var for meg en minnerik tid. Jeg hadde fått mange gode venner, og en jeg satte stor pris på var Henrik Morholt. Vi kamerater tok ofte turer i Grimstads naturskjønne omegn, eller rotur ut mellom skjærene. I det hele tatt kom jeg i kontakt med mange mennesker, og hvis

noen av dem leser disse linjer og minnes meg, er de hjertelig hilset.

Landvik-bonden Sakarias Udjus hadde slakterbutikk i byen, og med ham ble jeg litt kjent. En lørdags kveld kjørte jeg med ham og sønnen Tellef Udjus hjem til hans gård, og var der til over søndag. Det var en herlig tur.

Av store begivenheter det året kan nevnes krigen mellom Russland og Japan. Sympatien var helt på Japan side.

Samme året var det Amerika-båten «Norge» gikk under ved Rockail, og blant dem som omkom var to piker fra Grimstad-distriktet. Høsten 1904 ble Amerika-billettene nedsatt, fra 120 til 60 kroner over havet. Amerika-tanker som hadde slumret hos meg en tid, fikk ny næring. Så kom da den minneverdige dag i begynnelsen av 1905, at jeg kom ned tilbryggen med en brødkasse, som skulle til Homborsund. Jeg så da en plakat med store bokstaver i vinduet hos Carsten Dues Dampskipsekspedisjon med dette innhold: «Klokken 12 i dag forhøyes prisen på dampskipsbilletter fra Norge til Amerika, til 120 kroner.» Nå eller aldri, sa jeg til meg selv, — og gikk inn og tegnet meg for billett helt frem til San Francisco. Da jeg ennå ikke hadde vært på «moen» måtte jeg ha utvandringstillatelse.

Av og til skrev jeg vers, og så satte jeg meg ned og skrev en avskjedssang som jeg fikk trykt hos redaktør Scheffe i Grimstadposten. Denne trykksak delte jeg ut til venner og kjente. Jeg tillater meg å gjengi et av versene:

*Når fra Grimstad jeg skal drage  
kaster jeg et blikk  
på de kjære, svundne dage  
jeg på stedet fikk.  
Mange takk skal alle have  
som meg sendte smil,  
ti det er den beste gave,  
— ærom er ei tvil.*

Jeg skulle reise fra Kristiasand 24. februar. Utvandringstillatelsen fikk jeg ved månedskiftet januar—februar, og sluttet da hos baker Johansen. Jeg reiste så hjem til Sokndal for å si farvel til slekt og venner. Men jeg kom tilbake til Grimstad og var der noen dager før jeg reiste for godt. Grimstad var liksom mitt hjem. Jeg fikk dessverre ikke oppleve frigjøringen fra Sverige, hjemme, men jeg fikk sta-

dig brev fra venner og fra min søster som holdt meg underrettet om begivenhetens gang. Frøken Martha Johansen sendte meg Grimstad-aviser, og det var jeg svært glad for. Kort sagt, jeg holdt meg orientert. I Grimstad tok man livets tilskikkelser rolig, men dog sto hele det norske folk sammen om disse ord: «Enig og tro.» Og da Carl Berner etter at unionen var oppløst, sa i Stortinget: «Må Gud bevare fedrelandet», var det uttrykk for alles bønn og tanke. Da så alt formet seg slik at det ble fred og forsoning, sang de med dypfølt takk til forsynet følgende setninger fra vår herlige nasjonalsang:

*Alt hva fedrene har kjempet, Mødrene har gredt,  
Har den Herre stille lempet Så vi vant vår rett.*

Da jeg sommeren 1916 kom tilbake fra Amerika, gikk jeg i land i Bergen, tok jernbanen til Oslo og kystbåten til Grimstad. Der tok min søster i mot meg. Mange i Grimstad var gått inn til hvilen, således Petter Johansen. Men Martha Johansen og broren Johan levde, ikkeledes mange andre venner og kente jeg fikk hilse på.

Da jeg besøkte Grimstad for et par år siden, var det bokhandel i Petter Johansens gamle butikk. Da jeg var gårdsgutt hos Johansen solgte de også noe som de kalte for «porke», som var meget populær. Jeg gikk inn i bokhandelen og sa: «Kan jeg få kjøpt en porke?» Betjeningen så på meg og trodde visst jeg var en raring. Men da jeg så fortalte at jeg for et halvt sekel siden hadde vært brødgutt i baker Johansens forretning, lysnet ansiktene til et smil, — og de forsto spøken.

*Håret gråner, sangens elv Flyter mere stille —.*

Jeg er nå en gammel mann, mitt livs sol vil snart gå ned, men til så skjer vil jeg aldri glemme Sørlandets Perle.

*Tobias Sel.*

\*

Til orientering vil redaksjonen gjøre oppmerksom på at Tobias Sel er onkel til bakermester Sam. Berg i Grimstad. Så sent som i sommer besøkte han Grimstad, og var rask og rørig på tross av sine 78 år. Han bor i nærheten av Hauge-sund hvor han fremdeles driver sitt gårdsbruk. Han har deltatt meget i det kommunalpolitiske liv, vært med i styret for soknets sparebank, etc.

# JOMFRU DOLHOLTS HAVE

*Like for Helga Odd døde sendte hun Byselskapets medlemsskrift nedenstående artikkel, som vi med glede gjengir.*

Jeg stenket litt parfyme på mitt lommestørklæ i dag morges, og da duften steg opp til nesen sto plutselig Jomfru Dolholts blomsterhave for meg i all sin glans, og så fikk jeg lyst til å fortelle litt om jomfruene Dolholt.

Disse tre søstre, gamle fine damer, hadde et hus på Dolholtheia (om dere vet hvor det er). De hadde tre haver, blomsterhave, kjøkkenhave og frukthave. Blomsterhaven lå like utenfor deres dagligstue-vinduer. Der grodde allverdens deiligste gammeldagse blomster. Der var valmuer og tulipaner, påskeliljer og ringroser. Der var «Bevende hjerter», aurikler, stedmorsblomster, reseda og nattvioler. De sto der i skjønn forening, drakk inn regn og solskinn, frydet seg ved tilværelsen og utsendte sin herlige duft. Der var ingen misunnelse blant blomstene. De sto der og fylte sin plass, hver enkelt av dem.

Kjøkkenhaven lå utenfor kjøkkenvinduet, som det seg hør og bør. Mens blomsterhaven var til hygge var kjøkkenhaven til nytte. Den duftet på sitt beskjedne vis med salvie, krusemynte osv.

Den tredje haven var en stor, deilig frukthave. Der var kirsebær og plommer, rips, solbær og stikkelsbær. Å hvor de store deilige stikkelsbær fikk tennene til å løpe i vann på oss småbarn. Hadde vi en øre så gikk vi til jomfru Dolholtene og ba om å få kjøpe for ett øre i stikkelsbær. — Jo, da, vi kunne gå inn og plukke selv, spise oss riktig mette og siden fylle våre dype lommer. Tidt fikk vi «pengene» igjen også. Vi nei et dypt og takket. Våre små hjerter var fylt av takknemlighet. Å hvor vi syntes de var snille! De hadde ikke megen forretningssans, disse tre søstre, heldigvis; men de hadde en sans som var meget mer verdifull — sansen for å glede andre. De hadde alltid et vennlig ord og et godt smil til oss barn.

Dolholtheia var vår lekeplass. Der slo vi ball og lekte alle slags leker. Og i sommerkveldene, når vi var trett av leken,